

CANADELL, M. Àngels; VICENS, Jesús

La textura de la vida

Girona: Edicions a Petició, 2004

Documenta Universitaria, 235 p.

Aquest llibre tracta de la crisi civilitzatòria de la nostra època, que es pot caracteritzar —com fan els autors— com una ruptura entre espècie humana i natura deguda a la industrialització occidental i a la revolució científica que l'ha acompanyada i l'ha feta possible. És, per tant, un llibre ambiciós. Es compon d'una sèrie d'assaigs escrits per cadascun dels dos autors que es van enllaçant per comprendre un diagnòstic sever de la situació de la cultura científica i industrial moderna.

El volum pot interessar a qui vulgui conèixer sobre l'esmentada crisi un punt de vista crític amb la tradició científica i il·lustrada moderna, punt de vista que s'inspira en diverses fonts: la «ciència holística», algunes concepcions del món «no occidentals» i algunes concepcions filosòfiques occidentals que veuen amb recel la percepció científica moderna de la realitat des de posicions romàntiques o irracionalistes (com Goethe o Heidegger).

La visió formulada al llibre es pot resumir així: la industrialització occidental moderna ha fet patent un divorci radical entre espècie humana i naturalesa. Els éssers humans veiem la natura no com un claustre matern del qual depenem i que hem de respectar, sinó com un dipòsit de recursos materials extern a nosaltres que podem explotar a discreció. Hem adoptat, així doncs, una actitud de dominació sobre la natura que ens porta a destruir la —sovint delicada— «textura de la vida», una trama natural complexa i interdependent que ha fet possible l'aparició de l'espècie humana i la seva continuïtat sobre la Terra. Aquesta actitud de dominació —que deriva d'una visió *dualista*, separadora de «raó» i «vida»— implica una posició ètica particular, d'ignorància o oblit de la nostra dependència respecte

del medi natural i de foment d'unes tendències egocèntriques i antropocèntriques. La passió possessiva i adquisitiva elimina les actituds de contenció pròpies d'altres cultures, més sensibles al valor intrínsec de la matriu natural de la vida humana, que han creat una saviesa superior a la nostra. La forma suprema d'aquesta actitud és el capitalisme, un sistema econòmic expansiu, que afavoreix la incessant colonització del medi natural sense límits, que generalitza la forma *mercaderia* convertint les coses en ens quantificables que cal acumular també sense límits. Capitalisme i tecnologia moderna són inseparables. Es produeix una fascinació desmesurada per la màquina, correlativa a una pèrdua de respecte per la vida i la natura. Es relega a l'àmbit de la superstició les actituds reverencials davant de vida i natura.

L'arrel espiritual d'aquesta situació és un culte desmesurat a la raó, en detriment del sentiment i la intuïció. La raó ha consolidat la confiança en ella mateixa gràcies als «èxits» de la ciència moderna. La ciència ha esdevingut un punt de referència indiscutible, basant-se en una falsa consciència de si mateixa. La ciència proclama la seva superioritat en funció de la seva *veritat* i la seva *objectivitat*, i ignora que aquests valors són «creences» o «axiomes» que no es discuteixen, autèntics «mites» de la nostra cultura. No es tracta —diuen els autors— que el coneixement científic sigui fals ni que calgui prescindir-ne. Només qüestionen la seva suposada universalitat i la «impermeabilitat a la crítica» que li atribueixen. Allò més objectable de la ciència és la visió *reduccionista* que arrossega amb ella, que porta a veure la realitat fragmentàriament i no en el seu conjunt, en la seva unitat feta

d'interdependències. El saber ha desaparegut i només trobem *especialistes*, i, amb la visió dels especialistes, es perd de vista el conjunt o el tot: estem aleshores preparats a agredir la natura i convertir-la en reserva de recursos explotables. La voluntat humana —voluntat *de poder*— esdevé la mestressa, la que guia l'acció de les persones.

Els autors atribueixen una gran responsabilitat a la «ciència reduccionista». L'objectiu del seu atac és la ciència en la mesura que adopta un mètode analític, separador, abstractiu, fragmentant la visió de la realitat. Reivindiquen una altra «ciència» que eviti aquests paranys: una ciència *holística*, com a part d'un *coneixement* d'abast més ampli que inclouria l'*ètica* i la recuperació del *sentit* de les coses. Recuperen la contraposició entre simple coneixement i saviesa.

L'ordre científic imperant està íntimament relacionat amb l'ordre social capitalista. La biologia molecular es vincula als interessos empresarials de la indústria química i farmacèutica; les patents sobre la vida i el coneixement materialitzen la voluntat de subordinar allò que no és subordinable; etc.

El llibre destaca, en definitiva, un fenomen a primera vista sorprenent: aquesta civilització, que ha fet avançar com cap altra el coneixement del món i que pot exhibir èxits espectaculars en aquest terreny, no ha estat capaç de desenvolupar una sensibilitat, unes conductes ni una ètica que estiguin a l'alçada d'aquest progrés cognitiu. Els autors posen el dit a la nafra. El coneixement científic no sembla capaç de contribuir a promoure formes de saviesa que ajudin els humans a *viure*, a viure en *equilibri* amb la natura, incloent en la natura el nostre propi cos. (Jesús Vicens ja havia publicat una reflexió en aquesta mateixa línia al seu llibre *El valor de la salut: Una reflexió sociològica sobre la calidat de vida*, Siglo XXI, 1995.)

S'observa un divorci entre ciència teòrica i direcció de la vida, un dels leitmotiv

del llibre. El que hom es pot preguntar és si es pot atribuir aquest divorci a la *forma mateixa de la pràctica científica* —a la qual els autors es refereixen com a «ciència reduccionista»— o si cal atribuir-lo als valors i als principis dominants en les esferes de la moral, la política i la filosofia. Els autors semblen postular que aquests valors i principis avui dominants deriven *directament* (i, per tant, de manera *indissoluble*) de la «ciència reduccionista». Però es pot pensar que, entre la ciència teòrica i els plantejaments normatius (ètics, polítics) o filosòfics, les derivacions no són directes. Es pot pensar que les normes ètiques o polítiques o les cosmovisions filosòfiques poden buscar en la ciència arguments de plausibilitat, però no conclusions necessàries. La derivació directa s'ha qualificat de «fal·làcia naturalista», que consisteix a inferir falsament la prescripció del fet. Com deia Hume, «no es pot deduir el “deure” de l’“ésser”». Les coses són com són o les veiem com les veiem, però les prescripcions normatives no depenen directament, segons regles formals d'inferència, de la manera de ser de les coses. Els coneixements científics sobre mecànica o electricitat poden ser usats per protegir i ajudar la vida o per destruir-la. És la vella (i recurrent) polèmica sobre la neutralitat o falta de neutralitat de la ciència i la tècnica. Els autors defensen que la ciència no és neutral. Al meu entendre, les coses són diferents de com ells ho presenten en aquest punt. La nocivitat de l'ús industrial i militar de l'energia nuclear no deriva de cap perversitat intrínseca del coneixement. Hi ha una vella desconfiança sobre la capacitat humana per controlar els efectes nocius del coneixement, començant pel text fundacional de la tradició judeocristiana: el Gènesi, primer llibre de la Bíblia, on el pecat original —és a dir, l'arrel última de tot el mal moral— deriva de l'ambició humana de saber. Aquesta desconfiança, doncs, ja existia molt abans de l'aparició de la ciència moderna, i respon a un fet real: l'ésser humà és destructiu i autodes-

tructiu, i el poder que el coneixement li atorga augmenta aquesta destructivitat. La regulació d'aquest poder letal només pot venir de «fora» del coneixement, del món no dels *fets* (i el seu estudi), sinó de les *prescripcions*, és a dir, de l'ètica.

Manuel Sacristán alertava sobre el perill de confondre bondat (o maldat) epistemològica i bondat (o maldat) moral. Si la física no fos un coneixement tan «bo» (en el sentit de coneixement que capta amb tanta eficàcia les lleis que governen la realitat), no tindríem ni la bomba atòmica ni el mal que pot representar des del punt de vista moral.

Ens podem preguntar si l'eficàcia epistemològica de la ciència —la seva elevada capacitat de trobar la veritat dels fets del món— no rau justament en el seu caràcter «reduccionista». Els autors del llibre admeten la pertinència del saber científic. El que rebutja és la seva manca d'obertura cap a plantejaments *holístics*, de síntesi. Defensen una «ciència holística» que, de fet, estan desenvolupant científics reconeguts com ara Fritjof Capra, James Lovelock o Humberto Maturana, entre altres. Potser una de les claus per dissipar les diferències seria reconèixer que la ciència sempre té dues *fases* complementàries, una fase *analítica* i una de *sinètica*. L'estratègia que ha atorgat tant d'èxit a la ciència moderna ha estat, en gran mesura, l'analítica: examinar per separat cada aspecte de la realitat per poder penetrar-hi més a fons. Ara bé, arriba un moment que cal fer una *síntesi* de tots els resultats fragmentaris, la qual permet descobrir

noves realitats *relacionals* o *sistèmiques* no visibles a la mirada purament analítica. El progrés del saber seria una concatenació alternant dels dos moments, l'analític i el sintètic. El que sí que és cert és que fins no fa gaire els científics continuaven interessats més en el moment analític que no pas en el sintètic. Però també és veritat que les tendències a la síntesi esdevenen cada vegada més presents en la recerca. Una plasmació d'aquesta tendència és la proliferació d'estudis pluridisciplinaris, orientats a la col·laboració entre especialistes molt diversos.

Estem, doncs, davant d'un llibre que aborda una temàtica crucial d'un món amenaçat. Les qüestions que hi queden plantejades són qüestions centrals de la nostra època: el paper de la ciència, el divorci entre raó i vida, les visions reduccionistes del progrés i el coneixement —però també de molts més, com ara la noció distorsionada de benestar, la concepció del temps desvinculada dels cicles naturals, els curtcircuits en la comunicació i la comunitat dels éssers humans... No es pot dubtar de la pertinència i oportunitat dels temes que aborda, ni de la passió amb què està escrit. Passió que —en coherència amb la sensibilitat de l'obra— cal considerar com una virtut intel·lectual molt necessària enfront de l'alarmant indiferència amb què tanta gent contempla sense parpellejar —i sense ser capaçs d'interpretar-ne els senyals— la cursa que ens mena a l'abisme.

Joaquim Sempere

HERRERA GÓMEZ, Manuel

Metateoría de las ciencias sociales: El puzzle epistemológico

Madrid: Tecnos, 2005, 202 p.

La filosofía, según una de sus definiciones más clásicas, es considerada como la ciencia de todas las cosas, por sus causas últimas, a la luz de la razón. Por eso, nada

de lo que existe queda fuera de su alcance, aunque haya ciencias especializadas en un aspecto de la realidad. El conocimiento también existe y, como objeto existente,